

7. Колесник В.А. Негласні слідчі (розшукові) дії: кримінально-процесуальні та криміналістичні аспекти підготовки і проведення: наук.-практ. посібник. Київ: Прецедент, 2014. 135 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-334-7-38>

SITUATIONAL APPROACH IN THE THEORY AND PRACTICE OF FORENSIC SUPPORT OF COURT PROCEEDINGS

СИТУАЦІЙНИЙ ПІДХІД У ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Myroshnychenko Yu. M. Мирошниченко Ю. М.

*Candidate of Law,
Chairperson of the Illichiv district court of
Mariupol, Donetsk region
Mariupol, Ukraine*

*кандидат юридичних наук,
голова Іллічівського районного суду
м. Маріуполя Донецької області
м. Маріуполь, Україна*

Ситуаційний похід завойовує все більш міцні позиції в юридичній наці та практиці, оскільки дозволяє встановити зв'язок між різними розділами та вченнями науки, з одного боку, та між рекомендаціями науки і практичною діяльністю — з іншого боку. Не є винятком і криміналістика, теоретичні положення та практичні рекомендації якої пронизані ситуаційною обумовленістю поведінки суб'єктів кримінального процесу.

Водночас розвиток криміналістики демонструє стійку тенденцію до використання ситуаційної методології у розробленні проблем судового провадження. Ситуаційний підхід дає рекомендації щодо того, як слід керувати судовим провадженням у певних ситуаціях. Поряд з цілісним сприйняттям обстановки кримінального провадження ситуаційний підхід дозволяє здійснювати ефективне управління конкретною ситуацією та приймати обґрунтовані тактичні рішення, ґрунтуючись на аналізі й оцінці ситуації.

Можливість здійснення попереднього аналізу ситуації та прогнозування її розгортання робить ситуаційний підхід набагато ефективнішим, ніж традиційний метод проб і помилок і дозволяє уникнути значних втрат часу, сил і засобів. Придатність різних криміналістичних методів і засобів, необхідних для досягнення мети їх

застосування, визначається конкретною судовою ситуацією. Найефективнішими з них є ті, що найбільше відповідають даній ситуації.

Ситуаційний аналіз, як практичне втілення відповідного підходу, використовується в разі, коли необхідне прийняття тактичного рішення в проблемній ситуації, на основі подієвого моніторингу, яким ідентифікується ситуація, прогнозуються можливі сценарії її розвитку, здійснюється тактичний вплив на поточну ситуацію з метою її нормалізації та планомірного просування до наміченої мети. При аналізі складається уявна модель ситуації, з якої виключаються всі несуттєві елементи й деталі. Це обумовлює той факт, що будь-яка невідома нова ситуація може бути зведена до якогось відомого типу й ефективно розв'язана за допомогою спеціально розробленого наукою алгоритму.

Очевидно, що в основі ситуаційного підходу лежить поняття «ситуація» – сукупність умов, у яких протікає кримінальне провадження. Вона включає в себе всі факти, обставини, докази, аргументи та інші важливі елементи, що мають значення для прийняття правильного тактичного рішення. Для сьогочасних досліджень все більш притаманним стає визнання об'єктивно-суб'єктивної сутності криміналістичних ситуацій, що передбачає не тільки наявність об'єктивних умов, а й суб'єктивної оцінки обстановки, зважаючи на яку суб'єкт змушений корегувати лінію поведінки.

Судова ситуація, як різновид ситуації криміналістичної, формується під впливом низки об'єктивних та суб'єктивних факторів. З-поміж об'єктивних чинників, які впливають на стан судової ситуації: кримінально-правова кваліфікація досліджуваної події, що визначає предмет доказування у кримінальному провадженні; наявність доказів, їх характер та якість; ставлення підсудного до висунутого проти нього обвинувачення; кількість осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності; обсяг обвинувачення (кількість епізодів злочинної діяльності); протидія встановленню істини з боку сторін, а іноді й потерпілого, свідків та інших осіб; наявність у розпорядженні суду необхідних сил, засобів, часу й можливості їх використання оптимальним способом.

До суб'єктивних факторів відносяться: психологічний стан та особливості осіб, які беруть участь у судовому провадженні; практичний досвід, психологічний стан, рівень знань і вмій судді та професійних представників сторін; здатність судді приймати й реалізовувати рішення в проблемних умовах; активність суду, спрямована на зміну ситуації у сприятливому для судового розгляду напрямку; наслідки помилкових дій сторін і суду тощо.

Дослідження методологічного потенціалу ситуаційного підходу в контексті криміналістичного забезпечення судового провадження дозволяє сформулювати низку положень [1; 2], з-поміж яких:

1. Провадженню з розгляду кримінальних справ, як і будь-якому іншому виду діяльності властива ситуаційність – залежність його здійснення від конкретних умов і обставин, тобто факторів, під впливом яких формується судова ситуація.

2. Погляд, згідно з яким оцінка ситуації виноситься за дужки цього поняття обмежує дослідницький потенціал ситуаційного підходу та не відповідає сучасним тенденціям розвитку науки.

3. Судова ситуація має бути представлена цілісною складною системою інформаційно-пізнавального характеру, що об'єднує в собі як суб'єкта, так і оточуючу його дійсність та може бути визначена як наявне у певний момент судового провадження становище, що характеризується сукупністю умов та обставин, на підставі оцінки яких суддею приймаються рішення щодо обрання та застосування криміналістичних засобів, спрямованих на реалізацію, покладених на нього завдань.

4. Ситуаційність процесу судового дослідження передбачає необхідність вибору суб'єктом прийомів і засобів найбільш ефективних для даної ситуації. Ця закономірність обумовлює ключове значення поняття судової ситуації й заснованого на ній ситуаційного підходу для побудови теорії криміналістичного забезпечення судового провадження [3], в рамках якої передбачається створення системи комплексів науково обґрунтованих криміналістичних рекомендацій з організації судового розгляду кримінальних справ, що дозволять при ретельному врахуванні індивідуальних особливостей кожного судового провадження забезпечити його оптимальність у різних судових ситуаціях.

Література:

1. Мирошниченко Ю. М. Ситуаційний підхід – методологічна основа теорії та практики криміналістичного забезпечення судового провадження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 634–637.

2. Мирошниченко Ю. М. Природа та зміст судової ситуації. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2022. Вип. 14 (26). С. 181–187.

3. Мирошниченко Ю. М. Криміналістичне забезпечення судового провадження: від ідеї до теорії. *Право і суспільство*. 2021. № 4. С. 211–216.